

[0-25]

K32/27

b.

1/2

Doc. 223^(H)

~~8/20~~ S. Naoo

Medicinal practices, doctors and divination, Marapyane.

1. Ngaka tse di mono ke tsa bana fêla. Engwe e ba reng Mpsyê Mokgokgô o itse go theya motse, le go alafa malwetse a melekô. O itse ditlhare tse di ntsi thata, le tsa go alafa bana. Bongaka ba mmakgonne ke bo bo tswang go rakholowago, ja ka Mpsyê rakolo-agwê e ne e le ngaka kwa Tlhatlhane le kwa Marula. Bongaka ga bo rutwe bana ka mphêla, go rutwa a le mongwe lapeng.

Ngaka kapa motho o rutwa bongaka ke motho o esi fêla ga a feditse tsa oo, mme a sa batla go tuta thata a ka tsamaya a ya kgolê, a yo ira le ngaka e mo fetisang ka maatla. Fa monna a ithuta bongaka o ntsha ponto tse supa kapa kgomo ka segologolo. O rutwa maina a ditlhare tsa go alafa, fa moruti wa gagwe a ya go ôpa setlhare o tsamaya le yêna, mme moruti wa gagwe o tla mmontsha ditlhare o mmolêllê maina a tsôna.

2. Monna ya rutwang bongaka o êla sedi, fa ngaka e thuga midi le go e tlhakantsha. Ka nakô e nngwe ngaka e laelletsa morutwa wa yôna go ya alafa bolwetse ba motho ya lwalang, yêna a sale, Fa molwetse a fodile, a tla le tuêlô, ngaka e kgolo a mo arolêla magopêlô a kalafi. Motho o ithuta bongaka go fitlhêla a itymêla gore o itse ditirô tsotlhe le ditlhare.

Ka tumêlô ya Sesotho fa ngaka e ka alafa motho a lwala, mme a fêla, ke yôna ngaka ya mmakgonthe. Dingaka tsa Sesotho ga di na lekgotlana la tsôna. E ngwe ke ngaka koo.

3. Dingaka tsa mono ga di rwale dikola, byalo ka tsa matshankwane, o ka gumana e rwele thôbêla molaleng le naka la tau, le serokolo. Ga di apare ditsiba byalo ka ngaka tsa kgalê, tse neng di apere ditsiba tsa phuti.

Ngaka e ~~gumana~~ gumana dinyêrênyêrê, le dithêbêla ka go di rêka ngakeng tse dingwe.

2

K32/27

Ser. 223

Fa e le ngaka e itsong thata ga e timeletswe ke thôbêla e nngwe, e itse go itirêla yôna, e tsaya tlhako ya kgomo e dire tlhako e nngwe. Tse ntsi ngaka tse Sesotho di laola ka taola tse ba di filweng ke bo rarabôna. Ga bo rrabôna e ne e le dingaka Re lefa la bôna.

Fa ngaka e se na dithebêla o ithuta ka tsa ngaka e mo rutang. Ga o di itse o tshwanêla go ithêkêla tsa gagwe go tse dingwe dingaka kapa a yo phutha marapô a seatla sa tshweni, tau le malope a thaba, le a kgudu le dinaka tsa tlou le kgopa tsa Lewatlê a tlise mo ngakeng ya gagwe, e tlo mo irêla tsôna le ka tlhako tsa kgomo.

- 4. Ngaka e ithuta fa go rata yôna, le fa motho a batla bongaka, ga tshwenywe ke sepe a ka ya kae le kae, a yo ithuta bongaka ba gagwe mofuteng ofe le ofe wa motho-motsho, a ka rutwa fa a tshwere sa gagwê.

Ngaka ya mmakgonthe e a latwa, ga e bapatse ka ditlhare tsa yôna. Ngaka ke go bitswa, fa go na le bolwetse mo gongwe. Ngaka e ka nna ya bitswa kae le kae, le metseng ya dikgosi e ka ya. Byalo ka Makêlêpê ngaka ya kwa mfatlha e swetseng Tsiditsane. E kile ya bitswa ke Kgosi ya kwa Seabe, go tlo e tshwarêla motse, mme ile teng ya theya motse.

Kgosi a e supisa pholo e ntsho e kgolo. Makêlêpê a itumêla. E ne e le ngaka ya go tshwara metse le go foka marumô a ntwâ kwa Mfatlha Maiâa. Fa ngaka e bitswa ga e kope sepe le go botsisa ka bolwetse ga e botsise.

- 5. Ngaka ya Sesotho e kgôna go bolêla seo motho a tlileng ka sôna. Ngaka ga e bolellwe, fa e bolêlla o itse ga se ngaka ya sepe. Pele e tloga ngaka go ya koo e bitswang. E tsaa marapô e laole pele, e kgone e rwala kgetse e tsamaya. Ngaka e tlhatlhoba ka marapô felê, ga e tshware molwetsi ka seatla.

E tlhatlhobêla motho ka mo tlung kapa lapeng. E kgôna go tlhatlhoba ka bosiu le mantsiboya fêla. Ga e kgone go laola motshegare o mogolo.

Fa e tlhatlhoba molwetsi batswadi ba tshwanêla go ba teng, e seng bana. Ngaka ya nnete ~~gax~~ ga e thibele le fa batho fêla ba ka ba gôna. Pele ngaka e ntsha kapa e tsholla ditaola bagabo molwetsi ba ntsha kgogo kapa mašelang a mabedi le soka kapa šelang go fatlholla ditaola tsa ngaka ntlheng ya molwetse. fšhêlêtê e bawa fa ditaoleng ga di gaswa la pele, janong di kgone go bontsha ngaka bolwetse ba molwetse. Molwetse fa a fodile kapa a sa fôla, pele go batlêga magunolla-thôbêla a lesomê kapa magulla-thôbêla a nku. Ngaka tse dingwe magunolla-thôbêla a tsôna ke ponto.

Fa bolwetse bo le bofsa motlhomong ngaka e kopa kgongwana kapa nku tse pedi. Ga bolwetse e le bo bogolo thata ngaka e kopa kgomo e kgolo. Lefa e tshwara motse kapa ntlo, e kopa kgomo e kgolo. Tirô ya ngaka ka mphêla e duêlwa ka kgomo, fa e o tlhatswitse madi ke kgomo, ga e o alafile boloi ke kgomo.

Ngake tsa ka jeno ga o se na kgomo, di kopa ponto tse tharo. Fa ngaka e batle taêlô ya yôna, ga e tshwengwe. Fa o itsanye le ngaka pila, e ka go dumêlla go duêla tšhêlêtê e nngwe, e nngwe wa e batlêla.

Ngaka ga dia tlwaêlago isa motho kgotle, fêla ga motho g gana go e duêla e kgôna go busetsa motho bolwetse ba gagwê, kapa e go ire sotlaêla fêla.

7. Tawolô

Ga batho ba rata go itse ka bolwetse, go bitswa ngaka, ngaka e tla le marapô e laole. Tse dingwe dingaka di laola bolwetse ka tlhako tse nnê, tse dingwe di laola ka marapô a mantsi, tse dingwe di laola ka metsi, tse dingwe ka patla. Dingaka di tsa marapô a tshweni, malope, tlhako tsa kgomo, rapô la phiri, le la kudu.

8. Ditaola tsa Sesotho ga di irwe ka go tshwana. Le mabyana a teng ditaoleng. Ga ba re di welê mfarafara go thwe di supa taba. Fa ba re di welê motlhakola go thwe di supa mforefere wa kfôrô e esi. Mme tlhako e ba reng malope, fa e welê ka tlhakore ba re e supa boloi, le mabyana ga rwele ba re ke go supa boloi. Rapô la mono wa tau fa le eme, le supa lenaba la motho, ga le welê ka tlhakore, lenaba le tla tlholwa. Kolobê ga e eme e ya go wêna, e supa moloi.

Gôna mo ditlhakong go na le tse go thweng modimo wa senna, le modimo wa sesadi. Fa modimo ya e go etiletse pele, ngaka e tla go bolêlla gore medimo ke gore môya ya bagologolo e na le wêna. Tsôna tse le tsôna di irilwe ka marapô.

Fa ngaka e gasa ditaola mo gatshe, pele e tla di rêta ka maina a tsôna. Go tloga fa, e tla go tlhatôhlêlla seo di se buang, fa o setxe o ntshitse sheleng kapa sheleng le soka. Ngaka ya Sesotho ga e tshware molwetse ka seatla, e bolêllwa ke ditaola tse. Ga molwetse a tla swa, o tla bôna ka ditaola di kgobokana, a re bolwetse bo bo bogolo thata.

9. Marapô a bile a kgôna go itsise ngaka setlhare sa go alafa. Gapê marapô a kgôna go go botsa ya go bolayang, le se se tlang. Fa o lailwe ke mmina phuti, ngaka e tla bôna ka rapô la phuti e eteditse mabyana pele, wêna o atlarêla Janong ngaka e tla re o filwê ke mmina phuti sejesô. Ga e itse go bolêlla ina la moloi ka marapô.

Fa o loilwe o sa kgonege go alafsa, ngaka e tshwanêla go go thekgola. Kapa tse dingwe dingaka di tla go upaya ka ditlhare, o tla utlwa bollô fêla, mme o ka se ka tloga letlalô. Ga o tloga letlalô ngaka e itse gore ke nnete o loilwe ke motho. Janong o tla go batlêla tlhare sa melekô, pele e go itolle nmele e go foke ka ditlhare tsa yôna.

10. molwetse ka segolo-golo

Fa go alafsyê molwetse ka ngaka. Ngaka e ne e tla mo molwetsang fa e biditswe. Go romêlwa monna go e lata, fa monna yo a fitlha pela ngaka, e tloga, e ntsha dithôbêla tsa marapô a ditshweni, ditau, le dipudi, le ditlhako tsa kgomo le dikgopa tsa dikgudu, e laole tsela gore e bonese ga e tla tsamaya pila.

Fa a fitlha molwetseng, reraxwê moletswe o tla mo isa go molwetse, a bolelle ngaka gore ga a itse gore ngwana o ~~xxxxxx~~ tlhomile jang. Janong ngaka e tla ntsha moraba wa tshipa wa go ôlle dithôbêla, a o tshikinyê a tsolle gatshe. A re, "Nke re utlwê se jang ngwana, ngwana o rileng." Ga e laola ngwana, o ntse legogong a namile maoto gore dithôbêla di bolêlê bolwetsê. Fa a robetse ga di kgone go supa.

11. Janong ngaka e tla gasa ditaola e di lebelotse e re, "Di welê m'arafara." E boele e di tsêyê, e bolelle rragwê ngwana gore a di ratlholle ka sengwe. Janong raragwê molwetse go ntsha sheleng kapa masheleng a mabedi kapa a supe kgogo. Ngaka etla gasa ditaola gape e re, "Mm!" A ke o re botsebolwetsi ngwana wo o wa lwala. Fa di wa gatshe wa di reta dithôbêla ka maina a tsôna a re, "Di welê." Fêla ~~xxxxxx~~ samorêrô ga se kgole se mafulong a phika. Ngwana yo a bolaws ke malomagwê. Ngwana o gatile madi, a tsena ka leoto. Lenaka la madi se leouw le supya ke thôbêla ye. "Le batlêlê ngwana yo banna," go bolêla ngaka.

Janong raragwe ngwana o tla bolêlla mosadi. Mosadi a re, "Ke utlwile". Wêna bolêlla ngaka gore e ne kanna ya le ka bolwetse bo. Janong monna o tla begêla ngaka go re batswadi ba ngwana ba re o ne o ka lekisa go alafa.

Ngaka janong e tla batla magunolla-thôbêla a nku. Mme ngaka e gasa ditaola la borero go di robatsa le go kopa leina la setlhare go tsôna.

12. Thôbêla tsa go supa boloi ke lerapô la tau la lerogo, e ngwe e le rapô la malope a thaba. Fa thobêla tse di eme ga di wisitswe gatshe, di supa kotsi ya batho. Ngaka e tla ntsha moitolla (setlhare) e o apee, e re mola se bela setlhare, e tsee seditse sa gagwe sa bongaka e se loke moitolleng o o tlhakeng le metsi a belang, e gase molwetse yo a apodisitsweng ditswalô. Fêla molwêtse a utlwe bollô fêla a se ke a tloga letlalô. Ga e feditse ngaka e re, "Le tsee setlhare sa serokolo se tlhakantswê le maimê o mogolo le mafura a nku." Le nne le thôbê leoto la molwetse ka sôna.

- Sa madi se se, ke muthuba-difala o tlhakane le makgôna-tsotlhe; le nne le se apee pele le apaa dipitsa, ka gore dipitsa di ka se gata, sa se ke se kgôna go alafa. Ngaka e re molwetse a se apee ka morifsana gabedi ka letsatsi. E sa bolelle molwetse gore a nwê se se kanankang.

Janong ngaka e tla bolêlla baako ba molwetse gore ba pake lefako monyakô gore batho fêla ba se ke ba tsena, ka gore maoto a ba bangwe a boima (ke gore ba bangwe ke baloi, ba tla ba tlilo gatêlla molwetse,) ba itloetse mogatô bogatong ba maoto go kokotletsa (kokobetsa) molwetse.

Molwetse o fepya ka lešelesele la bogôbê ba mabêlê fêla. Ga a fodile raragwe ~~xxxxxxxxxxxxxxxngôbêxxxxxxxxxx~~ nama ya mmutla kape a boiselwe kgogo fa e le teng.

Janong ga ngwana a fodile, raragwê o bitsa ngaka a e supeetse ya dinaku kgomo-mmuu wô. A bolelle ngaka gore Modimo o re file marapô. O ne a se lwale bolwetse ba mohaswane ngwane yo.

14. Molwetse o ne a robatswa gaufi le mollô. Bagolo-golo ba re mollô ke setlhare o ya didila, ba re o sidila molwetse. Baako ba gagwê ba ya kgonyeng, go tukisetša molwetse bosiu, ka gore ~~hh~~ ba ne ba sa itse lebônê ba bonesa ka byae fêla fa ba batla selô ntlong.

Ser. 223

Baaki ba ne ba tsosa molwetse ba mo thekge lebotaneng gore a nne a itshidile mokôkôtô, ga mantsiboya molwetse a ne a lwala thata. Ka go ira byalo ba re ba thuba madi a emeng, gore mesifa e emeng e sianê pila.

Fa bosiu bo bongwe molwetse a letse a fisa thata, mosimane o mathêla go oitsa ngaka yela. Janong ngaka e tla mo naya mosungkwano a fufutse gapê, a be a fôlê. Fa a fodile ngaka e re badimo ba mo re atlholetse.

15. Tirisô.

Motho fa re tla re o itse dithôbêla, ga a di tlholla a ka go botsa gore o tllile ka dife go yêna. Ngaka e bôna ka lewô la marapô gore o lla da eng. Fa ba ira ditaola ba kgobokanya marapô a tsôna ka mphêla. Dithako ba di ire mathhō ba di setepila, ba batle le serokolo sa tsôna. Ba batle le kgogo e ntsho, ke sedimo, ba o tlhakanthse mo tirong ye.

16. Ga ba batla go go ruta hongaka ba go lola, ba tla rôbatsa ditaola tse, ka mo metsing. Ka bosasa ba di ntsho ba go neye metsi ale a tsôna, gore o nwê. Fa o nwelê metsi a tsôna, o tla kgôna o di ruta pila. Ba tla go naya taola tse nnê ba go bolelle maina a tsôna. Ba tlo di wissetsa gatshe ba re, "o wa di bôna na!" O re ee. Ba re di wele motlhakole. Une di weleng motlhakole, ke fa di ntse byana. Pele ngaka e ruta motho newô, e kgone go tlhatholla tse ka mphêla.

Ngaka tsa mono tsa Sesotho di kgôna go lomêga ka legare le lenaka. Tse dingwe dingaka di kgôna go lomêga ka sekgopha sa kgudu. Tse Sesotho di itse go irisa lenaka thata, le besadi bagolo ba Basotho ba itse go lomêga lesikana kana go rola tlhōgô.

Thwagadimo le merarô ke dingwe ditaola tsa go supa boloi.

Ser. 223

17. Kelêllô ya ditlhare

Mosêtlha, moletsa-kwadi, moretsinini, mekgôna-tsotlhe, moretlwa, mmilo, mokgalô, kgôphô ya naga, setlhabi, mfurokgu, lematla, mogabala, lenaka la kgomo, motola, seneolele, sebeta, moduba, thôtsê, motshidi, maimê, masio-mabe, serokolo, le tse dingwe byalo.

Tlhathollô

Monna o fala mamati mosêtlha a a kgobe, a tsenye metsing a botsididi. Go thwe ke setlhare sa letlhollô la bana.

Monna o fala mamati a moletsa-kwadi, a a tsenye metsing a botsididi. A a lese gore a loêllê thata, fa a loeletse, o ntsha mamati two, a neye ngwana. Go thwe ke sa mala a magibidu.

Monna o êpa modi wa moretsinini, a a peyele ngwana ga a tsholla madi maleng.

18. Kelêllô ya ditlhare

Tlhathollô

Mekgôna-tsotlhe, monna o êpa modi wa sôna a o apeye. Go thwe ke sa madi.

Morethwa le mmilo di tlhakantshwa mo phekong tsa m motse.

Mokgalô go epiwa modi wa wôna, o tshelwe metsi, o apilwe. Ba re ke tlharc sa madi, sea a ntsa ka moroto.

Kgôphô ya naga e ntsha mafsi. Fa motho a fselê go tshatshwa yôna. Ke tlharc sa mollô.

Setlhabi, di pedi se segolo le se se nnyane. Go epiwa midi ya tsôna e apewe, go tshabilwe tshabisô godimo ga metsi. Se tshelwa metsi se bewe mo isong; tshabisô e lebané le mo go leng setlhabi.

K32/27

9

Ser. 323

Mufurokgu mudi wa wôna o alafa letsala, o wa apewa ka metsi.

Lematla le lônâ le alafa letsala, fa go apeilwe digwere tsa lônâ. Fa o tlhakantswe le mudi wa thole, o alafa dinôka.

19. Kelêllô ya ditlhare
Tlhathollô.

Mogabala o mela kwa thabeng, ga motho a gafa a bolawa ke pelo, o fiwa mamati a matala a wôna gore a jê. Go thwe ke sa pelo.

Lenaka la kgomo la kgalê, fa ngwana a tshwengwa ke mogubu, monna o wa le fisa ntsha, a tsae thipa a tlose mosidi wa lônâ, a o síle a tshela metsing, a nose ngwana ka metlha. Go thwe ke sa mogubu wa maseya.

Morola, fa o tsere mudi wa wôna wa o ômisa, ga tlhoxô e ôpa, o fise mudi wo, o sunetse moši. Capê fa o bolawa ke i leinô o tsee mudi kapa seengwa sa teng o bese isong, e re mola o le bollô o bêyê leinong. Le metsi a mudi kapa seengwa a ka tsena o le bollô leinong, le tla fôla. Go thwe ke tlhare sa leinô. Morola fa mudi wa wôna o tlhakantswe le lematla, o alafa nôka tsa seadi.

20. Mudi wa senaolele ga o kgobilwe wa tsengwa metsing a bosididi. Go thwe o kgôna go bolama diso ka mo matlhong.

Sebete, mudi wa sôna o wa kgobiwa o tsenywe metsing, go noswa dikgomo fa di bolawa ke sebete. Motho le yêna fa a bolawa ke sebete o fiwa mudi wa sebete o phure kapa o silwe silwe o tshelwe metsi, motho a nwe ka leswana gangwe. Le kgêtlane ga e fisa motho o nwa sebete. Fa se ratile motho se ira gore a tihatse gala.

Ser. 223

Moduba o iriswa fa go alafsa nôka. Go êpswa tlase ga kutu ya moduba go fitlhêla monna a gumana mudi o namileng, janong o tsaya selêpê e ripe mudi o namileng ka fa le ka fa, a ntshe mudi o ripilweng a yo o irisa. E tla re fa a fitlha o lomêga nôka ya ya lwalang, a mo arametsa mapipitlô ka lebeaya; a tsaya kutwana yela ya mudi a mo dube-kubetse ka yôna go tlog: nôkeng go fitlhêlla bogatong ba lekoto. Fa a fitlha bogatong o kôba mudi gatshe, a wo tihomole a boele tlhareng sele sa moduba, a fitlha a upele mudi mo aneng a wo ripile.

Thôtsê o iriswa ~~fxgxixixifxaxixiôkxkx~~ mo ditlhareng tse go ire kgolê nôga.

Motshidi ba re mamati a wôna, fa o ka a ja, a folisa ngopê.

maimê mudi wa wôna, banna ba o loma ka mênô, ba tshase sefatlhêxô, go thwe o kgôna go ira gore batho ba go rate, ba gumanê o le monna e mogolo.

21.

Tokiso ya ditlhare

Ditlhare tsa Sesotho tse ntsi ke tse epiwang mo gatshe. Fa ngaka e epile setlhare e tla fitlha e se anege lapeng, gore se ômê, fa e le se se tlong go silwa. Ditlhare tsa Sesotho di silwa ka lwala la tsôna fêla. Tse dingwe ga di sa no silwa di a tlhakantshwa le tse dingwe le mafura a dibatane, ba re ke tse di tshwarang motho le motse.

Tse dingwe dingaka di go fa pheko e tlhantsweng, di go laele gore fa o fitlha tshatshe thupa ya moretlwa o e tlhômê marulelong a ntlw ya gago monyakô. A go bolelle gore tladi ya melckô e ka se ka ya rath-ntlo ya gagwê. E nngwe pheko ya Basotho ba e êpêla monyakô go re ya tseneng teng a rwele boloi ômê moo, a tshwaregê. Tse dingwe ditlhare fa o lwala, ba go fa boupe o kome tse dingwe di a fufutswa isong.

Ser. 223

22.

Boloi

Boloi ke lebitsô le le tsebiwang thata le ka bana, ba itse gore moloi a ka ira gore o swê. Ka tumêlô ya Sesotho, ka molaô wa kgalê mo Basothong moloi o ne a bolawa, ka gobane ba ne ba bônwa ke kgosi ga e tsamaya motseng bosiu. Kgosi tsa ~~kgalê~~ kgalê di ne di sa rôbale.

Kgosi Tselapedi a Motlhasedi o kile a bôna baloi bosiu motseng wa gagwê, ya re bo esa a bitsa lekgotla. Mme baloi bao ba yo boleêlwa kwa Kgapamadi ka melamu, yo mongwe wa baloi ba e ne e le rangwana Kgosi, le yêna a bolawa ga gore kgosi, o ne a mmone a tannê phôôfêlô e phatshwa, a eteletse baloi pele ba tswa ka kgôrô.

23.

Ka Sesotho ga o sa alafiwa ke ngaka ya motse, o ka se ka wa utlwa moloi fa a tsamaya bosiu. Motho ga go tla thwe ke moloi o tshwanetse go tshwarêga lapeng la gago. Ka segolo-golo o ne o bolêla mošatê, mme moloi o bolavê ka gore moloi o ne a sa apara sepe, itshêle ka ~~mo~~ molôra fêla mmeleng

Ka jeno fa moloi a tshwaregile, o ka nna wa bolêla nayê, wa mmetsa gore o batlang. O tla go fa tshêlêlê gore o se ke wa mmolêla, fa o mmoletse bathong, o tla swa ruri. O go irêle manô, a go bolaye. Ka baka le fa motho a bone moloi a tshwere naka la boloi, o tshaba go bolêlla kgosi. Ga motho go thwe ke moloi, wa bônwa o tsamaya nayê kametlho, ba re le wêna o ruta go lôya.

24.

Ke sa kgalê fa moloi a bolailwe, kgomo tsa gagwê di ne di tswa ke kgosi ya motse.

Dingaka tsa Basotho di kgôna go supa moloi ka dithôbêla. Li bolêlla moloi le moo a fitlhelang ditlhare tsa go lôya ~~batlho~~ batho; fa a sa ganetse ngaka ye, batho ba itse gore ke moloi.

12*

K32/27

Ser. 223

Gapê ngaka e supa le ditlhare tsa boloi tse bofêllwang nokeng. Ga motho a itsiwe gore ke moloi, batho ba tshaba dijô tsa gagwe thata, fa ba mmôna ba gojola boloi fêla. Fa motho a ka gudugêla motseng, mme a tlwaêlwana le motho ya lôyang, batho ba itse gore le yêna ke moloi.

Mo Sesothong motho a lailwe, fa a swa o bolêla gore o loilwe ke semang manyane, le mbloi ga a swa o bolêla bao a ba bolsileng a re, "Ke bolsile mokâtê le bana ba semang-mang."

25.

Ditirô tsa bolwetsi

Ma tumêlô ya Sesotho, ga motho a ka re a alafiswa a se ke a fola. Go thwe ga se bolwetse rêla, ke ditirwa tsa Basotho. Malwetse ka Sesotho na neêllwa, byalo ka ga ngaka e ka re o gatile madi kapa o tshwerwe ke motho legetle kapa o jesitawe moriri. Kapa ngaka ya go butsiswa ya re, "Ga se o lomivê ke selô?" Wêna wa re nkile ka lomiwa ke noga. Ngaka e re, "Agaa, noga ego, e ne e se noga e ne e le ya manêêllwa. Motlhamme ngaka e tla re, "O kile wa tshoswa keng?" Wêna wa re ke phôôfôlô bosiu, Byalo ngaka e tla re, "Agee, mme pelo ya gago ya tsenwa ke bolwetse byalô."

26.

Gore o thibetse mmele wa gago, o tshwanêla go tlhabêlwa melokô ka nphêla, ke ngaka e itseng tirô ye. Fa motho a re o go romêla kgaba kapa a re o tshwara bana ba gago dikgab. ka go ba rra a re le tla di bôna. O tshwanetse go batlêla bana ba, setlhare (more-wa-megaditswane), o êpê mudi wa wôna o wo tsonye metsing a botsididi o tlhapise kgaba ye.